

Tóth Sándor

Templomos lovagok Egerben

Akár történelmi szenzáció is lehetne ez a hír, hiszen ez idáig semmi jelét nem ismertük Egerben a Templomos lovagrendnek. Ezért rendkívül fontosnak tartottam, hogy a hír megjelenése előtt az esetről vizuális bizonyítékot is tudjak prezentálni. Az „Egri séták, Egrieknek” című a Felnémeti templomban tartott előadáson szót kértem, és ismertettem azon elgondolásomat, miszerint a hely erődített volt a középkorban. Erre utal a hely földrajzi megnevezése, Sánc és a terület stratégiai fekvése. Sajnos az egri püspökség felnémeti „ékes” templomát a történelem megsemmisítette, romjai viszont még 1711-ben láthatók voltak.¹ Ezért nem ismerhetjük annak építészeti stílusát, ám feltételezhetően ékessége miatt gótikus templom lehetett. Erődített jellegére sem következtethetünk. A templom melletti barokk parókiát szintén átépítették, így az alatta lévő kora középkori épület maradványa sem kutatható. Annyit tudunk róla, hogy egy korábbi épület felhasználásával építtette Eszterházy püspök. Megmaradt viszont a parókia eredeti kora középkori kútja, amelyet alsó szintjében egy titkos alagút metsz át. Ez már elgondolkodtató, hiszen egyértelműen menekülési útnak készülhetett. Szinte azonos jellegű alagút található Léka várában, amely egy templomos lovagokról szóló okiratban szerepel. Egyébként Léka volt a középkorban a templomosok egyik központja. A történet szerint itt érte a hazai Templomos Lovagrendet a végzete. I. Károly rokona volt Szép Fülöpnek, aki Franciaországban Kelemen pápával szövetkezve legyilkoltatta a királyt, aki a templomosokat. A rend pápai betiltása után Károly kegyelmet ígért a magyar templomosoknak, ám ők menlevelet kértek. A király válaszában törvényen kívülre nyilvánította őket. Johannita és Teuton lovagokkal megostromoltatta Lékát, ám nem tudták bevenni a várat. Ez után árulás következtében az ominózus alagúton jutottak be a várba, és lemészárolták az oltár előtt imádkozó hét

templomos lovagot. Ez király (I. Károly) által fogalmaztatott irat, amiben Kőszeg városának viszszaadják a városi rangot azért, mert a kőszegiek „egy fontos, és nehéz helyzetben” segítették. A Templomos Lovagrend felnémeti létezésének talán legfontosabb és egyetlen írott forrása II. Géza (1140-1162) uralkodásának idejéből származik. E szerint Franciaországból, Lüttich környékéről érkeznek ide telepések a király engedélyével. A telepésekkel együtt érkeznek a lovagok is, hiszen a hosszú úton védelmet kellett biztosítani a számukra. Sőt ebben az időben indulnak útnak a keresztetek tömegei is hazánkon keresztül a Szentföldre. Más magyar városokban is birtokot és letelepedési jogot kap a lovagrend.² Rendházakat építenek, amelyeket természetesen főleg a tatárjárás után meg is erődítenek. Ez idáig csupán Léka, Csurgó, Boisce, Béla, Dubica, Esztergom, Gecske, Glogonca, Gora, Keresztény, Nekese, Okriszentlőrinc, Szentmárton, Vrána, (egyben tartományi székhely) Zablatá, Zengg és közel 50 eddig név szerint nem ismert birtokkal, várral, várossal, malommal rendelkeztek hazánk területén. Ehhez most nyugodtan hozzá lehet írni Felnémetet, ahol rendházzal, esetleg hiteles hellyel rendelkeztek. A hiteles hely a templomos lovagok által fenntartott különböző jogi ügyleteket ellátó intézmény. Ma Földhivatalnak neveznék.

III. Béla király (1172-1196) szintén támogatja az egyházi rendeket, közöttük kiemelten a Templomos Rend, és a Johannita Rend tagjait.³ Imre király (1196-1204) szintén a kereszties eszmeiséget pártfogoló király lévén, további birtokokkal, adományokkal segíti a rend fejlődését. Sőt Imre király a templomosokat felmentette minden adó és járadék fizetése alól, egy 1198-ban kiadott rendelete alapján. Hiszen mindketten készültek a Szentföldre és szükségük volt a templomos lovagokra. Imre királyt csak korai halála akadályozta

¹ Császár Zsuzsanna - Kovácsné Parádi Katalin: Felnémet kultúrtörténeti értékei és szokás rendszere.

Vágner Lászlóné: 750 éves Felnémet. Eger 2011. Felnémeti Civil Kerekasztal.

² Eddigi források alapján első rendházuk Csurgón volt, egy 1163-ban keltezett okiratban. Zombori István: Lovagok és lovagrendek. 1988. Kozmosz könyvek.

³ Szalay - Baróthy: A Magyar Nemzet története. Budapest 1896.

TÖRTÉNELEM

meg a hadjárat elindításában. Halála után Imrét Egerben temetik el a székesegyházban. Öccse II. András király (1205-1235) részt is vesz az ötödik keresztes hadjáratban. András egyes források szerint tagja is volt a Templomos Rendnek. A hadjáraton részt vett Tamás egri püspök is. Tamás püspök, aki rendkívül militáris egyéniség volt, minden bizonnyal az egri, felnemeti, Templomos Rendház nagymestere (prior) lehetett. András seregeinek távozása után gyakorlatilag Tamás püspök önként vállalta a további harcot a Szentföldön. Sorsa Damiett ostrománál pecsételődött meg, ahol mártírhalált halt. Utódja Kilit (Klétus) püspök került az egri egyházmegye élére. A volt egri prépost, királyi kancellár foglalta végső formába az Aranybullát, amiből a harmadik példányt a Templomos Lovagrend kapta meg a királytól a források szerint. Kilit is szimpatizált a francia származású egyházi rendekkel, hiszen ő alapítja 1232-ben meg Bélháromkúton a ma is álló cisztercita templomot, monostort.

A tatárjárás idején a templomosok becsülettel harcolnak az ellenséggel. Az egri mészárlásból Kilit püspök megmenekül, és Pest felé menekítik megmaradt lovagjai. Így a püspök nem vesz részt a végzetes Muhi csatában. A Muhi csatában mind egy szálíg hősi halált halnak az ott felvonult templomos lovagok Rembaldus de Carano lovaggal, a templomosok nagymesterével egyetemben.

Mint ahogy olvashattuk rendkívül kevés írott forrás maradt meg a templomosok koráról. Ennek oka, hogy a rend igen zárkózottan élt és dolgozott, a helyiekkel nem keveredtek. Kelemen pápa rendelete a Templomos Rend feloszlatásáról tovább rontott a helyzeten. Hiszen a rend betiltása után nyilván a templomosok a legtöbb írott dokumentumot igyekeztek megsemmisíteni. A templomosok értékmegőrzéssel, „banki” kölcsönök folyósításával is foglalkoztak. Ők vezették be elsősorban az útonállókat miatt a váltót. Így biztonságosabban lehetett készpénz nélkül közlekedni, mivel a hiteles váltót az utas a célállomásán pénzre válthatta. Ezek a bizalmi iratok így örökre elvesztek. Ezért a témában más források után kellett néznom.

Ezek a források az épített emlékek és a régészet felé mutattak. A téma folytatása „Pusztuló régészeti kincsek a felnemeti templomdomb alatt” címmel megjelent írás következményei.⁴ Az ott

álló magtár ugyan is Fodor László régész szerint egy középkori kápolnát rejt, amely „keresztboltozatos középkori altemplom, a nyugati falában két sírkő az északi oldalán freskó maradványokkal.” Sajnos ezzel be is fejeződött a történelmi kutatás hivatalos része. Meg kell jegyeznem, hogy felelőtlen hibának tartom, hogy eddig nem történt meg Eger egyetlen eredeti boltozattal ellátott középkori építményének a régészeti, műemlékvédelmi feltárása, kutatása.

I. Felnemeti magtár, kápolna (felnemet.hu)

Ám a közölt fotókról is jól látható, hogy a régész kormeghatározása helyes. Stilisztikailag valóban egy kora gótikus keresztboltozat fedi az építményt. Talán még a francia építészeti hagyományok is kiolvashatók az épület szerkezetéből. Igen, a templomosok nagy építetők voltak. Kiváló „szabad” iparosokat, kőműveseket alkalmaztak.⁵ A felnemeti rendház altemploma, kápolnája egyértelműen a Templomos Lovagrend középkori kegyhelye.

⁴ Nyerges Zoltánné Korózs Györgyi: 750 éves Felnemet.

⁵ Szabadkőművesek.

2. Kápolna keresztboltozata (felnemet.hu)

3. Freskómaradványok a kápolnában (felnemet.hu)

4. Falrészletek a kápolnában (felnemet.hu)

Most jön azonban a már régen beígért, egészen biztos bizonyíték, hogy valóban templomos lovagok kegyhelyével állunk szemben. Ez pedig a

régész által sírkőnek nevezett objektum. Az egyik egy nyolcágú kőbe faragott rózsza. Mi ennek a jelentése? Ez kérem nem más, mint a Templomos Lovagok megszentelt jelképe, a mindenki által jól ismert nyolcágú kereszt.⁶

5. Sírkő a kápolna nyugati falában (felnemet.hu)

Ez a templomosok ruházatán, köpenyén, a skapulárén is látható vörös színű nyolcágú jel.

A következő sírkőnek nevezett objektumon még biztosabb jelkép látható. Egy középkori címermezőbe vésett kehely. Mi ez? Kérem ez nem más, mint a Szent Grál jelképe. A Templomos Lovagrend egyben a legenda szerint a Szent Grál őrzője. Az utolsó vacsorán Jézus urunk ivott a serlegből, majd keresztthalála után Arimathiai József ebbe az edénybe fogta fel sebeiből kifolyó véréét. Józsefet később megvádolták, hogy elrabolta Jézus holttestét, ezért börtönbe vetették. Étlen szomjan tartották napokig, ám mégis életben maradt. Életben tartotta a Szent Grál, melynek őrzője volt.

Egy másik legenda alapján Jézus feltámadása után az angyalok tartották ég és föld között, és a templomos lovagok őrizték a Megváltás-hegyén. A falon látható szív alakú címerpajzs pedig arra utal, hogy a Grál a megtisztult szívszentélyt jelképezi,

⁶ Ez egyben a Boldogasszony nyolcágú csillaga is, amely a pálosok és a templomosok között reguláris hasonlóságot mutat. (szerk.)

TÖRTÉNELEM

az újjászülető lelket, mely képes befogadni a szellem tüzeit. Ez mind látható ma is vizuálisan a jelzett felnémeti kápolnában. Egyértelműen templomos jelképek.

6. Sírkő a kápolna nyugati falában (felnemet.hu)

Ezek után a félreérthetetlen vizuális bizonyítékok alapján bizton állíthatom, hogy ennek a felnémeti középkori kápolnának igen is köze volt a szentéletű harcosok és bankárok titokzatos múltjához. Egyébként I. Károly király kíméletesebben járt el a lovagokkal, mint tették ezt más nyugati országokban. Az 1308. évi pápai határozat alapján a rend feloszlata után a templomosok beálltak a Johannita, illetve a magyar alapítású Pálos rendbe. Talán ezzel is magyarázható, de biztos, hogy nem véletlen a pálosok rendházának megalapítása az Almár-völgyben, mindössze három kilométerre a felnémeti templomos kegyhegytől, rendháztól.⁷ Vannak olyan feltételezések is, miszerint a rend nem szűnik meg, tovább él titokban még Hunyadi Mátyás király (1458-1490) korában is. A néphagyomány „vörös barátoknak” is nevezi a lovagokat.⁸

A templomosok rendházukat Felnémeten is megerődítették a történet alapján minden bizonynyal, szokásuk szerint. Erre királyi privilégiumot

⁷ Itt Fodor László régész vezetésével történt kisebb volumenű régészeti kutatás.

⁸ A meszesi kolostort a környék népe „Veres klostrom néven emlegette mindaddig, amíg a régészek pálos kolostor elnevezéssel indították el a helyreállítását. (szerk.)

is kaptak a hazánk földjére betelepült szászok és vallonok, valamint a történelmi lovagrendek. Ennek az erődítésnek még évszázadokkal később is megmaradt a nyoma. Egy írott forrás arról szól, hogy szabadhadjú csapatok innét zaklatják az egri törököket 1596 után. Erre utal egy metszet az egri vár visszafoglalásának, hadműveleti térképén 1688-ból.⁹ Ezen jól láthatóan és behatárolhatóan, egy négybástyás erőd áll a felnémeti sáncon. Mivel tervezett régészeti kutatás nem volt az egyébként védett Sáncon, így csak a véletlenszerű te-repmunkák adnak kevés további információt. A volt iskola és az új parókia között csatornázási munkák közben falmaradványok kerültek elő. Egy párhuzamosan futó dupla falsor volt megfigyelhető, amely a Sánc utat merőlegesen vágta ketté. Ez a dupla fal szoros a feltételezett rendház irányából futott a domb peremén körbe és az objektum kerítőfala lehetett. A területen számtalan pince és építészeti objektum maradványai kerültek felszínre, de csupán a pincék tömedékelésére a vészhelyzet elhárítására volt lehetőség. Egyébként a környező portákon végzett építkezések és földmunkák során előkerült régészeti leletekről is van tudomásunk. A barokk templom körül ismeretlen korú temető sírjait bolygatták meg különböző csatornázási munkák során. Ez után reménykedhetünk, hogy egyszer tervezett ásás is lesz ezen a történelmi emlékhelyen.

A Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ szerint „jelenlegi funkciója méltatlan az épület történelmi jelentőségéhez.” Ez bizony igaz. Eger egyetlen „boltozott” egyháza, kápolnája többet érdemel. Amennyiben a kutatás, régészeti feltárás bebizonyítja állításomat, akár Nemzeti Emlékhely is lehetne a kétségtelenül középkori építményből. Hazánk mai területén gyakorlatilag nincs tudomásunk ilyen „jól” megmaradt Templomos Rendhez köthető műemlékről. A Budapest Margit-szigeti templomos rendház is, csak csekély romjaiban maradt fenn. A nemzetközi turizmus kiemelt célpontja lehetne, hiszen a Templomos Rend az európai kultúra kiemelt szerves része. Ma is igen sokan érdeklődnek világszerte a templomosok és a Szent Grál eszmeisége iránt. Ezt a lehetőséget a turizmusból élő Eger városának kihagynia nagy felelőtlenség lenne.

⁹ Ungaris Geschich: 1688.